

KOSÁRY DOMOKOS TÖRTÉNELEMVERSENY, 2025-2026.

10. évfolyam számára

2. Regionális forduló

Kedves Versenyző!

Köszöntünk a Magyar Nemzeti Múzeum tárgyaival kapcsolatos felületen! A következőkben a török kori szőnyegről, úrihímzéses miseruháról és Mária Terézia ajándékba kapott szelencéjéről tudhatsz meg többet. Légy figyelmes, mert apró részletekben rejlik a lényeg!

Sikeres felkészülést kívánunk!

A Magyar Nemzeti Múzeum Tudásközvetítő Főosztályának csapata

Magyar Nemzeti Múzeum
Közyűjteményi Központ

MAGYAR
NEMZETI
MÚZEUM

A tárgy, mint forrás

A múzeumban őrzött műtárgyak, emlékek lényeges információkat hordoznak magukban, „mesélnek” a múltról, a környezetünkről. A műtárgyak alapos vizsgálata és megfigyelése lehetővé teszi számunkra a történelem sokoldalú megismerését. A ruha mesélhet egykori viselője társadalmi hovatartozásáról, vagyonáról, kiváltságairól, a korszak divatjáról. De egy kard is számtalan titkot rejthet magában: milyen anyagból készült, típusa választ adhat arra, hogyan harcolhattak vele, megtudhatjuk ki viselte, hadakozásra használták, vagy egy főúr kiegészítője volt, díszítése pedig az adott korszak fegyverkovácsainak és ötvöseinek szakértelméről árulkodhat, de tetten érhetjük rajta az éppen divatos motívumvilágot, és műveltséget is. Azonban a tárgy önmagában nem árul el mindent magáról, az általa hordozott kód „feltörésében” segítenek a kiállítások feliratai, a tárlatvezetők és a múzeumpedagógusok.

© A tananyag, a felhasznált képek és a szövegek a Magyar Nemzeti Múzeum tulajdonát képezik.

Szőnyeg, 17. század eleje

Európa hosszú és elkeseredett harcot vívott a pogány törökkel. Magyarország jó részét elfoglalták és sanyargatták. A hosszú együttélésből kultúránk, nyelvünk mégis gazdagodott. Bár ellenségeink voltak az egzotikus, értékes keleti áruk mégis nagyon keresettek számítottak kontinens szerte. A fűszerek mellett nagyon sok drága textil is érkezett keletről. A korszakban a török szőnyegek – mint amelyet a képen is láthatsz – nagyra értékelt luxustárgyak voltak.

17. század elején készült szőnyeg, MNMCK Újkori főosztály, Textilgyűjtemény

Árusításuk busás hasznot jelentett a kereskedőknek és hatalmas munkát a készítőknél, akik az aprólékos minta mentén több millió csomót készítettek kézzel. A hódoltság korabeli török szőnyegek gyapjából készültek, amit természetes állati vagy növényi színezékekkel festettek meg. Ennek köszönhető, hogy színeik ma is csodálatosan élénkek. Sokféle mintát, típust különböztet meg a tudomány. Különösen érdekesek azok a szőnyegek, melyeket az európai vásárlók igényeire szabtak és egy született török sosem használta volna azokat. A szakirodalomban „erdélyi szőnyegnek” nevezik azt a típust, amikor a szőnyeg tükrében két egymással szembe fordított imafülkét (mihráb) láthatunk. A legtöbb darab Erdélyben maradt fenn, innen származik a nevük is. Mindkét mihráb közepén egy-egy erősen stilizált mecsetlámpa függ. Feltűnő a

minták geometrikus jellege, de szívesen ábrázolnak virágokat, indákat, leveleket. A vallási előírásoknak megfelelően kerültek az ember és állatábrázolásokat. A törökök a szőnyeget leginkább a földre terítették és azon is imádkoztak. Európában szinte sosem kerültek a padlóra az értékes lakástextilek. Gyakran terítették le az asztalokat, ágyakat, sőt a ravatalokat is. Az itt látható szőnyeg Anatóliában, Usak város környékén készülhetett.

Úrihímzéses miseruha, 1670

A miséző pap által viselt miseruhát kazulának is nevezik, ami „házacskát” jelent. Alakjuk sokáig valóban egy csúcsos tetejű házacska-hasonlított. A 17. században azonban alaposan átszabták őket és hegedő formájúak lettek. Az egyház hatalmat és gazdagságát hirdelve értékes szövetekből készültek és gazdagon díszítették őket.

Úrihímzéses miseruha, 1670, MNMKK Újkori főosztály, Textilgyűjtemény

A név arra utal, hogy ez a technika csak az elit tagjai számára volt hozzáférhető és a hivatásos hímzőmesterek mellett előkelő hölgyek is szívesen bekapcsolódtak a munkába. Nagyon drága alapanyagokat – selymet és valódi aranyból és ezüstből készült fémszálakat – használtak fel az elkészítéséhez. Hímeztek selyemre, lenvászatra, de bársonyra és bőrre is. Alkalmazták világi

és egyházi ruhákon, lakástextileken, sőt még lófelszereléseken is. Szinte kizárólag virágmotívumokat használtak, melyek egy része a reneszánsz Itáliából, másik része keletről, török területekről érkezett. A miseruha, szabályos, szimmetrikusan elrendezett kacsaringós indái nyugati hatásra készültek, de a virágok, a szegfű, a jácint és a tulipán a török mintakincsből származnak. Feltűnnek még gránátalmák is. Az árkádok alá helyezett apró virágok az erdélyi hímzésekre jellemzőek. Az alsó sávban az adományozó család, a Sennyeiek címere látható.

Szelence, 18. század

A képen finom kidolgozású, csiszolt üveglapokkal határolt aranyba foglalt szekrényke látható, amelyben egy szarvasfigura tokaji aszú szőlőszemet tart a szájában. A középkor óta élő hagyomány szerint a tokaji aszú a földben lévő termésaranytól kapta ízét és zamatát. A szőlőszemekben pedig aranszemcsék vannak. A szőlő ott terem a legjobban, ahol sok a napsütés, a léte tehát eleve összekapcsolódik a fénnel, életerővel, derűvel. De ez az életerő arról is eszünkbe juthat, ahogyan a gyökereivel belekapaszkodik a földbe. Ennek jelképekül készítette Mária Terézia királynőnek Batthyány Károly, II. József nevelője a finom mívű ajándékot. 1748 decemberében Batthyány Károly József főherceg nevelője lett.

1748 decemberében ő lett József főherceg nevelője. 1763-ig főudvarmesterként segítette az ifjú főherceg pályáját. 1752 és 1760 között a két fiatalabb főherceg, Lipót és Károly nevelését is ellátta. Feladatai nagyon sokrétűek voltak: ő irányította a főhercegi udvart, vezette az alkalmazottakat, összehangolta munkájukat, és gondoskodott arról, hogy a trónörökös udvara méltó módon jelenjen meg. Emellett a nevelői feladatait is teljesítenie kellett, bár erről a kortársak és a történészek többnyire negatívan nyilatkoztak.

18. századi szelence, MNMKG Újkori Főosztály, Ötvösgyűjtemény